

ETİK MESELESİ
İKTİSADİ BİR PERSPEKTİF

DERLEYEN
AHMET İNCEKARA

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

ETİK MESELESİ

İKTİSADİ BİR PERSPEKTİF

DERLEYEN: AHMET İNCEKARA

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI 748
EKONOMİ 25

ISBN 978-605-399-667-5

1. BASKI İSTANBUL, MART 2026

© İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ İŞLETMESİ

YAZIŞMA ADRESİ: HACIAHMET MAHALLESİ, PİR HÜSAMETTİN SOKAK, No:20, 34440, BEYOĞLU / İSTANBUL
TELEFON: 0212 311 64 63 - 311 61 34 / FAKS: 0212 216 24 15 • SERTİFİKA No: 51672

www.bilgiyay.com

E-POSTA yayin@bilgiyay.com

DAĞITIM dagitim@bilgiyay.com

YAYINA HAZIRLAYAN SİLA ARLI

DİZGİ VE UYGULAMA GÖRKEM DİDEM ÖZTUNCER

BASKI VE CİLT VİZYON BASIMEVİ KAĞITÇILIK MATBAACILIK VE YAYINCILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

BEYLİKDÜZÜ O.S.B. MAH. ORKİDE CAD. No:1/Z BEYLİKDÜZÜ İSTANBUL

TELEFON: 0212 671 61 51 / FAKS: 0212 671 61 50 • SERTİFİKA No: 52098

İSTANBUL BİLGİ UNIVERSITY LIBRARY CATALOGING-IN-PUBLICATION DATA

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ KATALOGLAMA BÖLÜMÜ TARAFINDAN KATALOGLANMIŞTIR.

Names: İncekara, Ahmet, compiler. | Arlı, Sıla, editor.

Title: Etik meselesi : iktisadi bir perspektif / derleyen Ahmet İncekara ; yayına hazırlayan Sıla Arlı.

Description: İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2026. | Includes bibliographical references and index.

Series: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; 748. Ekonomi ; 25.

Identifiers: ISBN: 9786053996675 (paperback)

Subjects: LCSH: Economics --Moral and ethical aspects. | Economics. | Ethics. | Economics -- Philosophy.

Classification: LCC: HB72 .E85 2026

ETİK MESELESİ
İKTİSADİ BİR PERSPEKTİF

DERLEYEN
AHMET İNCEKARA

İçindekiler

- vii** Şekil Listesi
ix Derleyen ve Yazarlar
xv Önsöz

AHMET İNCEKARA

- 1** 1 İktisat Disiplini ve Ahlak İlişkisi Üzerine
HARUN ÇETİNKAYA, HALİL TUNALI
- 23** 2 İktisat Biliminin Tarihsel Evrimi Çerçevesinde Etik
TUĞBA GÜNGÖR, AHMET İNCEKARA
- 39** 3 Klasik İktisat Düşüncesinin İnşasında Ahlakiliğin
Konumu ve Süreç İçinde Dönüşümü
MUHLİS SELMAN SAĞLAM, ÜZEYİR SERDAR SERDAROĞLU
- 57** 4 Postmodern Dönem İktisat Düşüncesinde Etik
Değerlendirme
HARUN ŞENCAL
- 75** 5 Aquinas'ın Teleolojik Etik Anlayışı Çerçevesinde Adil
Fiyat Kavramına Bakış
ABDULLAH ŞUHAN GÜRBÜZ, AHMET İNCEKARA
- 97** 6 2008 Global Finans Krizi'nin İktisadi Etik Açısından
İncelenmesi
AHMET İNCEKARA, MURAT İSTEKLİ
- 115** 7 Tarihi Bir Fenomen: Antikçağ'da Faizin Ahlaki
Boyutu
MUHAMMET SAİT BOZİK
- 133** 8 Deontolojik Etik ve İktisat
MEHMET ÇALIŞKAN, ADEM LEVENT
- 145** 9 Bütüncül Bir Perspektiften İktisat ve Etik: Sonuç
BÜŞRA ŞİMŞEK, BÜŞRA ÇİL

Şekil Listesi

102	Şekil 6.1	Fed Faiz Oranları (Şubat 2000-Haziran 2003)
104	Şekil 6.2	Fed Faiz Oranları (Haziran 2004-Haziran 2006)

DERLEYEN VE YAZARLAR

DERLEYEN

AHMET İNCEKARA

Prof. Dr. Ahmet İncekara, 1978 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde lisans eğitimini bitirdikten sonra aynı üniversitenin iktisat kürsüsünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 1980 yılında iktisat politikası dalındaki yüksek lisans eğitimini, 1985 yılında ise yine iktisat kürsüsünde doktora eğitimini tamamladı. İktisat bölümünde 1986-1989 yılları arasında yardımcı doçent, 1989-1996 yılları arasında ise doçent unvanıyla çalışmalarını yürüttü. 1994 yılında ABD'de Cornell Üniversitesi bünyesinde araştırmalarına devam eden İncekara, 1996 yılından başlayarak İstanbul Üniversitesi'nde profesör unvanıyla İktisat Politikası Anabilim Dalı'nda öğretim üyeliğini sürdürdü. 2009 yılından beri İktisadi Araştırmalar Vakfı'nın başkanlığını yürüten yazarın iktisat alanında makale, kitap ve kitap bölümü olarak pek çok bilimsel yayını bulunuyor.

YAZARLAR

MUHAMMET SAİT BOZİK

Çukurova Üniversitesi İstatistik bölümünden mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi'nde İslam iktisadı ve finansı alanında yüksek lisansını tamamladı. Doktora çalışmalarını yine İstanbul Üniversitesi'nde iktisat alanında hukukun üstünlüğü ve gelir dağılımı ilişkisini ampirik bakış açısıyla inceleyerek tamamlayan Bozık, halen Haliç Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dekan Yardımcısı olarak görev yapıyor, aynı zamanda Matematik Bölümü'nde Doktor Öğretim Üyesi olarak çalışıyor.

Bozık'ın uzmanlık alanları arasında makroekonomi, iktisat tarihi, finansal matematik, istatistik, oyun teorisi, matematiksel iktisat, hukuk ve ekonomi ile gelir adaletsizliği gibi konular bulunuyor. Akademik kariyerinde birçok uluslararası makale ve kitap bölümü yayımlayan Bozık, aynı zamanda ulusal ve uluslararası projelerde araştırmacı olarak yer aldı. Çalışmaları, iktisadi politikalar ve gelir dağılımı gibi konuların teorik ve ampirik analizine odaklanıyor. American Economic Association gibi prestijli bilimsel kuruluşlara üye olan Dr. Bozık, akademik kariyerinin yanı sıra çeşitli araştırma projelerinde de aktif roller üstlendi.

MEHMET ÇALIŞKAN

İlk ve ortaöğrenimini Yalova’da tamamladı. 2021 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi İktisat Bölümü’nü bitirdi. Halen Bursa Uludağ Üniversitesi İktisat Bölümü’nde doktora eğitimine devam ediyor ve aynı üniversitede araştırma görevlisi olarak çalışıyor. İktisat tarihi ve iktisadi düşünce tarihi alanlarında akademik faaliyetlerine devam ediyor.

HARUN ÇETİNKAYA

2015 yılında Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü’nden mezun oldu. 2018 yılında katılım bankacılığında risk yönetimi alanındaki yüksek lisans tezini Süleyman Demirel Üniversitesi İşletme Bölümü’nde tamamladı, aynı üniversitede bir yıl süreyle öğretim görevlisi olarak görev yaptı. 2017 yılında Malezya Albukhary Üniversitesi’nde araştırmalar yaptı. 2018 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi’nde iktisat alanında doktora programına başlayan Çetinkaya, 2018-2022 yılları arasında İktisat Politikası Anabilim Dalı’nda YÖK 100/2000 Doktora Bursu kapsamında araştırma asistanı olarak yer aldı. 2022-2024 yılları arasında Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi’nde öğretim görevlisi olarak çalıştı. TÜBİTAK 2214-A Yurtdışı Doktora Sırası Araştırma Bursu’nu kazanarak 2023-2024 yıllarında İngiltere’de Durham Üniversitesi Business School bünyesindeki Durham İslam Ekonomisi ve Finans Merkezi’nde ziyaretçi akademisyen olarak bulundu. 2025 yılında İslami ve Geleneksel Bankaların Finansal Performansı Üzerinde Çevresel, Sosyal ve Yönetişim (ESG) Faktörlerinin Etkisi konulu doktora tezini tamamlayarak doktor unvanını aldı. Çetinkaya, Mayıs 2025’ten beri İstanbul Medipol Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi Ekonomi ve Finans Bölümü’nde Dr. Araştırma Görevlisi olarak görev yapıyor. Başlıca çalışma alanları arasında iktisat, İslam iktisadi ve finansı ve politik iktisat yer alan Çetinkaya’nın bu konularda çeşitli akademik yayınları bulunuyor.

BÜŞRA ÇİL

Yıldız Teknik Üniversitesi İngilizce Endüstri Mühendisliği bölümünden mezun oldu. Ardından “İslam Ülkelerinde Yolsuzluk ve Eşitsizlik” konulu teziyle İstanbul Üniversitesi’nden yüksek lisans derecesini aldı. Halen İstanbul Üniversitesi’nde doktora eğitimine devam ediyor ve eşitsizlik, politik ekonomi ve ekonomi politikası gibi alanlarda çalışmalarını sürdürüyor. Aynı zamanda Kırklareli Üniversitesi’nde araştırma görevlisi olarak görev yapıyor. Çil, akademik kariyerinde toplumsal adalet ve ekonomik kalkınma konularına odaklanarak, bilgi ve deneyimini bu alanlarda derinleştirmeyi hedefliyor.

TUĞBA GÜNGÖR

Gazi Üniversitesi İktisat Bölümü'nden 2015 yılında mezun olan Güngör, yüksek lisans eğitimini 2018 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Politikası Anabilim Dalı'nda tamamladı. Aynı yıl başladığı doktora eğitiminde YÖK 100/2000 programı çerçevesinde asistan olarak görev alan yazar, doktora derecesini İstanbul Üniversitesi'den almıştır. *The Palgrave Encyclopedia of Islamic Finance and Economics* adlı uluslararası kitaba çalışmalarıyla katkıda bulunan Güngör'ün temel ilgi alanları, teknolojik dönüşüm ve dijitalleşme, üretim yapısı rekabetçiliği, bilgi ekonomisi ve bunların makro boyutta ekonomik büyümeyle ilişkisi üzerinedir.

ABDULLAH ŞUHAN GÜRBÜZ

Abdullah Şuhan Gürbüz, 2014 yılında Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonometri Bölümü'nden lisans, 2018 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı'ndan yüksek lisans derecesini aldı. Halihazırda İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'nda doktora çalışmalarına devam ederken, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak akademik kariyerini sürdürüyor.

Aynı zamanda İktisadî Araştırmalar Vakfı üyesi de olan Gürbüz, İAV Akademi bünyesinde gönüllü araştırmacı olarak yer alıyor. Gürbüz'ün muhtelif hakemli dergilerde yayımlanmış makaleleri ve kitap bölümleri bulunuyor.

MURAT İSTEKLİ

Lisans eğitimini Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisat bölümünde (2012), yüksek lisans eğitimini Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisat Anabilim Dalı'nda (2016) tamamlayan İstekli, doktora eğitimini dört sene boyunca YÖK 100/2000 Doktora Projesi asistanı olarak görev yaptığı İstanbul Üniversitesi İktisat Anabilim Dalı'nda (2023) tamamladı. Doktora tez başlığı "Küresel Göç Hareketleri ve Yoksulluk İlişkisi: Ampirik Analiz" olan İstekli'nin rezervasyon ücreti, iş arama yöntemleri, çalışma süreleri, yoksulluk, gelir eşitsizliği, küresel göç hareketleri ve alternatif finansman yöntemleri hakkında çalışmaları bulunuyor.

Ekim 2021 ile Ocak 2025 arasında İstanbul Üniversitesi Yayınevi *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*'nde editör yardımcılığı ve editörlük görevi yaptı. Kasım 2023'ten beri İktisadî Araştırmalar Vakfı sahipliğinde *Journal of Economic Research Foundation*'da editör yardımcısıdır. İstekli'nin finans sektöründe de çeşitli tecrübeleri bulunuyor. Bir finans kuruluşunda İç Kontrol ve Uyum Başkanlığı sorumlusu kıdemli kontrolör olarak görev yaptı, aynı zamanda yönetim kurulu ekonomi-finans danışmanlığı ve iç eğitimlik görevlerini yerine getirdi. Şubat 2025'ten beri Samsun Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ekonomi ve Finans Bölümü'nde Dr. Öğretim Üyesi, Aralık 2025'ten beri ise Bölüm Başkan yardımcısı olarak görev yapıyor.

ADEM LEVENT

2016 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktora eğitimini tamamladı. 2017-2018 eğitim döneminde İngiltere'de Durham Üniversitesi'nde akademik çalışmalarını sürdürdü. 2010-2020 yılları arasında Muş Alparslan Üniversitesi'nde araştırma görevlisi ve doktor öğretim üyesi olarak çalıştı. *Muhafazakâr Düşünce*, *Liberal Düşünce*, *Sosyoloji Divanı* ile *İnsan ve Toplum* gibi dergilerde akademik makaleleri yayımlanan Levent, *Kapitalizm ve Kurumlar* (Matbu Yayınları), *Politik Ekonomi ve Modern Sosyal Teori* (Albaraka Yayınları) ile *Evrimsel Politik İktisat* (Albaraka Yayınları) adlı kitapları kaleme aldı. Halen Bursa Uludağ Üniversitesi'nde görev yapan Levent, iktisadi düşünce, politik ekonomi, kurumsal iktisat ve iktisat metodolojisi gibi çeşitli alanlarda akademik çalışmalarına devam ediyor.

MUHLİS SELMAN SAĞLAM

1995 yılında Konya'da doğdu. Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde (2018), yüksek lisans eğitimini aynı üniversitede Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam İktisadı ve Finans Anabilim Dalı'nda (2020) tamamladı. Yüksek lisans tezini, piyasaya müdahale ve ahlaklılık meselesi üzerinde tamamladı. 2020'den beri İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Anabilim Dalı bünyesinde doktora çalışmalarını yürütüyor. Doktora tezini, Osmanlı iktisat tarihine Kıta Avrupası ve Anglosakson düşünce gelenekleri çerçevesinde getirilen kuramsal yaklaşımlar üzerine yazıyor. 2020 yılından beri Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak görev yapan Sağlam, iktisat tarihi, iktisadi düşünceler tarihi, iktisat felsefesi, politik iktisat ve iktisat teorisi alanlarında çalışmalarını sürdürüyor.

ÜZEYİR SERDAR SERDAROĞLU

1985 yılında Sivas'ta doğdu. İstanbul Üniversitesi'nde Maliye ve Kamu Yönetimi alanında lisans eğitimini (2009) ve İktisat Tarihi alanında yüksek lisans eğitimini (2011) tamamladı. 2018 yılında İngiltere'deki Birmingham Üniversitesi Osmanlı Çalışmaları Merkezi'nden iktisat tarihi alanında doktora derecesini aldı. Şubat 2010 ile Temmuz 2020 arasında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Tarihi Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak çalıştı. Halen aynı bölümde Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapıyor. Serdaroğlu'nun *Osmanlı Devleti'nde İlk Banka: Dersaadet Bankası, Tüccarlar ve İş Ağları* (İktisat Yayınları, 2020) ve *Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Türk Finans Tarihi* (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi, 2024) başlıklarıyla yayımlanmış iki kitabı bulunuyor. Halen İstanbul Üniversitesi *İstanbul İktisat Dergisi*'nin editör yardımcılığını yürütürken, 19. ve 20. yüzyıl Osmanlı iktisat, işletme ve finans tarihi bağlamında ticari-finansal operasyonlar, işletmelerin gelişimi ve organizasyon yapısı, tüccarlar, iş ağları ve şirketler üzerine araştırmalarına devam ediyor.

HARUN ŞENCAL

Yeditepe Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü'nden 2007 yılında mezun oldu. Aynı üniversitede işletme (MBA), Ürdün Bilim ve Teknoloji Üniversitesi'nde ise bilgisayar bilimleri alanında yüksek lisans yaptı. 2014 yılında Durham Üniversitesi'nde başladığı İslami finans doktora programını 2018 yılında tamamlayan Şencal, İslam ekonomisi ve İslami finans alanlarında çalışmalarını sürdürüyor. Araştırmaları ve yayınları, İslam ekonomisinin dar kalıplar içinde yorumlanan bir disiplinden ziyade interdisipliner veya transdisipliner bir yaklaşımla ele alınması ve geliştirilmesi üzerine yoğunlaşıyor. Bu bağlamda üniversite, vakıf ve derneklerde alana dair programlar düzenledi ve dersler verdi. 2023-2025 yılları arasında Zaytuna College'da görev yaptıktan sonra, çalışmalarına 29 Mayıs Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde doçent olarak devam etmektedir. Katıldığı uluslararası konferansların yanı sıra, uluslararası dergilerde de yayınları bulunuyor.

BÜŞRA ŞİMŞEK

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İşletme Bölümü'nden 2014 yılında mezun olan yazar, yüksek lisans eğitimini 2017 yılında aynı üniversitenin İşletme Anabilim Dalı'nda tamamladı. Doktora öğrenimini ise İstanbul Üniversitesi İktisat Bölümü'nde 2023 yılında tamamladı. 2015 yılında İstanbul Nişantaşı Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak başladığı çalışma hayatına 2019 yılından beri öğretim görevlisi olarak devam eden yazarın ekonomik büyüme, çevre ekonomisi, finansal ekonomi ve gelir dağılımı alanlarında çeşitli yayınları bulunuyor.

HALİL TUNALI

Prof. Dr. Halil Tunalı, ortaokul ve liseyi Galatasaray Lisesi'nde, lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İngilizce İktisat Bölümü'nde tamamladı. 2001 yılında İ.Ü. İktisat Fakültesi İktisat Politikası Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi oldu. Yüksek lisansını, aynı üniversitede 1980 sonrası Türkiye'de uygulanan faiz politikaları üzerine; doktorasını, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri sonrasında Türk bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması konusunda yaptı. 2009 yılında yardımcı doçent, 2013 yılında doçent, 2018 yılında ise profesör unvanlarına hak kazandı. 2013-2018 yılları arasında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Fakülte Kurulu Üyesi, 2016-2019 yılları arasında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dekan Yardımcılığı, 2011-2023 yılları arasında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölümü Başkan Yardımcılığı, 2022 Mayıs-2025 Şubat arasında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Politikası Anabilim Dalı Başkanlığı, 2023 Ocak-2025 Şubat arasında ise İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölüm Başkanlığı görevlerini yürüten Tunalı, Şubat 2025'ten bu yana Galatasaray Üniversitesi İ.İ.B.F. Dekanı olarak görev yapıyor. Ekonomi ve finans alanında lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde yıllardır dersler ve eserler veren Tunalı, İngilizce ve Fransızca biliyor.

Önsöz

AHMET İNCEKARA

“**H**akikat, insan aklının bir ürünü değildir. Hakikat bizden bağımsız olarak vardır ve biz onu sadece bilmek ve tanımak zorundayız” diyor Guenon. Bu tespitten hareketle, bir fenomen olarak etik, sonsuza çekilen bir çizginin her noktasında, her zaman ve her koşulda veri olan değişmez bir normu bulma, bilme ve tanıma gayreti olarak değerlendirilebilir. İnsan davranışlarının mahiyeti de belki de genelgeçer bir hakikate yakınsama derecesine göre ahlaki veya gayriahlaki olarak nitelendirilebilir.

Esasen birçok filozof ve düşünür bu gaye uğrunda birtakım fikirlerle ortaya çıkmışlar. Önce ferdi sonra efradı, yani cemiyeti ahlaki prensiplere göre inşa etmeye, dönüştürmeye çabalamışlar. Bu dönüşümün odağında ise hep bir ahenk vurgusu olagelmiş. Hayatın hiçbir alanında kaosun hâkimiyeti arzu edilmemiş.

İnsanoğlunun tarihi, bir gergef, zamanın iplikleri ise ahenk ve kaos. Bu örüntü içinde, nirengi noktasını belirleyen usturlap ise her zaman ahlaki prensipler ve etik. Dolayısıyla “etik meselesi”, insanoğlunun dünya hayatının başladığı andan bugüne dek hep aktüel.

Literatürde azımsanamayacak bir yere sahip olan etik meselesinin, iktisat disiplini çerçevesinde ele alındığı bu kitabın odağını, iktisadi ahlak ve iktisadi ekoller bağlamında etik kavramının evrimi oluşturuyor. Akademik yazına katkısının bol olması ümidiyle.

İktisat Disiplini ve Ahlak İlişkisi Üzerine

HARUN ÇETİNKAYA, HALİL TUNALI

GİRİŞ

İktisat ve ahlak arasındaki ilişkiler tarih boyunca bilim insanlarının üzerinde kafa yorduğu bir konu olma özelliğini sürdürmüştür. Ahlak, yaşanan olgusal bir temele dayanırken etik ise ahlak üzerine düşünme yani ahlak felsefesi olarak görülür (Poyraz, 2016, s. 45). Ahlak, bilginin eyleme dönüşme sürecini, bir başka ifadeyle düşünme biçiminin teoriden uygulama alanına geçişini ifade etmektedir. Ahlak, bireyin ontolojik varlığı ve hayatı arasındaki çelişkisizliğin gerekliliğini göstermekle birlikte, bireyin sosyal alanla yani diğer insanlarla birlikte yaşamak için gerekli olan ortamının oluşturulmasına yardımcı amaç edinir (Demir, 2013, s. 83). Bilim tarihi incelendiğinde görüleceği üzere, öncelikle felsefeden ayrılma süreci olarak ortaya çıkan bu gelişim seyri, sonrasında her bilim dalının diğer bilim dallarından ayrışması sürecine evrilmiştir. Bu ayrışma zamanla öyle bir hale gelmiştir ki, sosyal bilimlerin doğa bilimleri karşısında adeta rüştlerini ispatlama davranışına kadar ilerlemiştir. Bu süreç haliyle birtakım sorunların tespitini ve eleştirilerini de ortaya çıkarmıştır. Modern dönemde ortaya çıkan disiplinlerarası yaklaşımlar, söz konusu olumsuzlukları giderme çabaları olarak görülmüş-

tür. Esasında bilim dalları arasında bir köprü kurma gayreti hiç sönmemekle birlikte buradaki durum, dönemin genel eğiliminin eleştirisi konusudur. Bu ayrıştırma sürecinde iktisat ve ahlak ilişkisi de nasibini almıştır. Bu süreçte uzunca bir zaman diliminde iktisadın kendine has kuralları, normları olan bir disiplin olduğu ve bağımsız bir bilim dalı olarak başka hiçbir şeye ihtiyacı olmadığı iddia edilmiştir. Pozitivist bilim felsefesinin görüşü olan bu hipotez, birçok bilim adamı tarafından çeşitli yönleriyle eleştiriyeye ve birtakım itirazlara tabi tutulmuştur (Sen, 1997; Putnam, 2002; Walsh, 2003; Nussbaum, 2011 vb.) Bu çalışmanın konusu, tam da bu itirazların merkezini oluştururken bu minvalde alternatif düşünme biçimlerine odaklanmaktadır.

İktisadın sosyal bilimlerle münasebetinin azalması, doğa bilimlerine yakınsak bir anlayışla sayısal ve teknikle alakalı yönünü ön plana çıkartmıştır. İktisattaki ortodoksi ve heteredoksi ayrımı bu değer tartışmaları çerçevesinde neşü nema bulur. Ortodoks görüş, ahlak felsefesini yani etiği, birtakım değerler içerdiği için nesnellikten uzak görüp dışlamıştır. Hâkim ortodoks anlayış, ahlak ve etikle alakalı iktisadi yaklaşımları ve değerlendirme biçimlerini yok sayarak etiğin iktisat kuramına tekrar taşınamamasının aktörü olmuştur (İnsel, 2000, s. 8). Ahlak felsefesi olan etiğin, değerlerin ve sosyal bilimsel özellikli teorilerin iktisat disiplini içinden dışlanmasına karşı heterodoks iktisatçılar birtakım karşı çıkışlar gerçekleştirirler de bu görüşler hâkim düşünceyi sarsacak seviyeye ulaşamamıştır.

Buradan hareketle bu çalışmanın amacı iktisat disiplini ve ahlak arasındaki tarihsel gelişim süreçlerine değinerek karşılıklı ilişkileri üzerinden mevcut tartışmaları irdelemektir. Bu sebeple öncelikle pozitif bilim felsefesinin iktisat ve ahlakı ayırma uğraşısına değinilmiştir. Burada iktisadın etik değerlerden kopma süreci irdelenmiştir. Daha sonra bu ayrıştırma çabalarına karşı geliştirilen argümanlar, alanın önde gelen çağdaş iktisatçılarının görüşleriyle teorik olarak sunulularak ortaya çıkan etik sorunlara değinilmiştir. Burada anaakım iktisadın etik anlayışı Sen (1997), Putnam (2003) ve Nussbaum (2011) üzerinden incelenmiş ve anaakım iktisadın faydacı felsefeye dayanan etik anlayışı, gerçek-değer tartışmaları ve yetenekler/yapabilirlikler yaklaşımları çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışmanın son bölümünde İslam ekonomisi bağlamında iktisattaki içsel etik ihtiyacı piyasa mekanizması üzerinden bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Burada hâkim piyasa mekanizmasının ürettiği bireysel, toplumsal ve ekonomik sorunlar İslam iktisadi perspektifinden ele alınmıştır.

İKTİSADIN ETİK DEĞERLERDEN KOPMA SÜRECİ

Disiplinlerarası bir yaklaşım olarak iktisat ve etik arasında bir ilişkinin olduğu, önemli sayıda düşünür tarafından ifade edilmiştir. Bilhassa iktisadı refah iktisadı bağlamında ele alan çalışmalar, oyun teorisi ve kamu iktisadına yönelik çalışmalar bu kapsamda değerlendirilmektedir. Ayrıca iktisadın bir değer yükü taşıyan normatif yönüne ilişkin çevresel sorunlar ve gelir eşitsizliğine yönelik yapılan çalışmalar da iktisat ve etik ilişkisini ortaya koyan çalışmalar olarak görülür. İlişkinin varlığıyla ilgili çalışmaların disiplin içinde zaten var olduğu, iktisadın esasında gömülü bir etik kabulü içerdiğine yönelik görüşler de farklı düşünürlerce ifade edilmiştir (Boulding, 1969; Sen, 1990 vb.) İnsan bir eyleme karar verme sürecinde neyin doğru neyin yanlış olduğunu tartarak bir karar verir, dolayısıyla bu süreçte etik kriterler kaçınılmaz olarak bir gereksinim rolü görür.

Alfred Marshall (1972), iktisat ve etik arasındaki ilişkiyi birbirinden ayrı birer disiplin şeklinde görürken iktisadı bir ölçüm mekanizması taşımasından hareketle kendine özgü ve etikten farklı olarak değerlendirmiştir. Marshall'ın değerlendirmeleri iktisadın daha sosyal yaşamla ilgili sorunlarla alakalı olduğunu, etiğin ise daha çok değerler ve olması gerekenlerle alakalı olduğunu ortaya koymaktadır. Keynes, iktisadı bir düşünme yöntemi olarak tanımlarken iktisadi sorunların kaynağı olarak etik bir kavram olan "iyi"yi görmüştür. Keynes'te ekonomik gelişmenin ekonomik sorunların çözümü için görülmesi etik ve ilerleme kavramları arasındaki alakayı ortaya koymaktadır. Keynes'e göre, "iyi"ye ulaşmanın yolu etik ve iktisadi sorunun çözülmesinde yatmaktadır.

Marshall'ın değerlendirmesinde olması gerekeni etik kavramı tanımlarken olan ile iktisat alakalı görülmüştür. Marshall, söz konusu iki disiplini birbirinden ayrı olarak tanımlamakla birlikte kapitalist gelişme sürecinin insan doğasında ve ahlaki yargılarda köklü değişimlere yol açacağını savunmuştur. Marshall, piyasanın etik değerler dışına çıkınca hükümet müdahalesi ihtiyacına gerek olduğunu savunan Keynes'in aksine insan doğasının değişeceği varsayımından hareketle buna gerek olmayacağını savunmuştur (Atkinson ve Oleson, 1998, s. 1029). Buradan hareketle denilebilir ki Keynes'in etik değerlendirmesi piyasa mekanizmasının devamlılığını sağlama endişesine dayanmaktadır. Marshall ise kapitalist ilerlemenin gelecek kazasını olarak insan doğasının değişerek etik ilerlemenin de oluşacağını ifade etmiştir.